

«АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ»: ЕТАПИ УКЛАДАННЯ ТА ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ

Шуневич Б. І.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У статті описано етапи і досліджено шляхи поповнення терміносистеми дистанційного навчання новими термінами і термінологічними сполученнями. Особливу увагу приділено необхідності стандартизації зазначеної термінології на різних рівнях.

Ключові слова: дистанційне навчання, термін, терміносистема.

Шуневич Б. И. «Англо-украинский словарь терминов дистанционного обучения»: этапы создания и пути пополнения. В статье описаны этапы и исследованы пути пополнения терминосистемы дистанционного обучения новыми терминами и терминологическими сочетаниями. Особое внимание уделяется необходимости стандартизации указанной терминологии на разных уровнях.

Ключевые слова: дистанционное обучение, термин, терминосистема.

Shunevych B. I. English-Ukrainian dictionary on Distance Learning: stages of compiling and ways of completing. The article highlights stages and ways of completing the distance learning terminological system by new terms and terminological combinations. Special attention is drawn to the necessity of different levels standardizing the terminology.

Key words: distance learning, term, terminological system.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть виникло багато нових галузей, напрямків науки і техніки. Разом із бурхливим розвитком цих галузей і напрямів постійно розвиваються їхні терміносистеми. Дистанційне навчання (далі – ДН), як нова технологія в освіті, також сприяє розвитку науково-технічної термінології. Характерним є значне зростання термінологічної лексики із цієї тематики: виникнення термінів, а також розширення значень вже наявних. У результаті виникає потреба укладання різноманітних галузевих та інших словників, а також публікацій, які стосуються дослідження цієї термінології.

У нашому дослідженні використовується робоче визначення терміна з дистанційного навчання: слово, словосполучення або абревіатура, яке позначає наукове поняття, що відноситься до дистанційного навчання, входить у систему понять цієї галузі чи напряму, обмежується спеціальною сферою вживання, яка вста-

новилася в дистанційному навчанні, і, як правило, регламентується дефініцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Терміносистема дистанційного навчання, під якою розуміємо сукупність термінів, пов'язаних різного роду відношеннями: логічними, семантичними, словотвірними та ін. [10, с. 82], поки що не досліджена, немає словників та іншої спеціальної довідкової літератури із цієї тематики. Тому матеріалом дослідження є терміни з теми ДН, виявлені під час роботи з українськими та іншомовними журнальними статтями, матеріалами конференцій, монографіями, посібниками, довідковою літературою. Коли будуть видані словники з ДН та інші матеріали, що стосуються цієї термінології, можна буде використати одну із наявних методик відбору термінів для виділення спеціальної термінології з дистанційного навчання. Зараз можна лише окреслити список термінів, які часто зустрічаються у фаховій літературі із цієї проблематики, є ймовірними термінами з ДН і можуть

дати приблизну уяву про те, яким чином формується нова терміносистема.

Мета статті – описати етапи укладання і шляхи поповнення терміносистеми дистанційного навчання новими термінами і термінологічними сполученнями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб допомогти фахівцям, перекладачам і всім, хто цікавиться англійською науково-технічною літературою із зазначеної тематики, нами було укладено «Англійсько-український словник із дистанційного навчання» [3, с. 31], основою якого є «Англійсько-український тлумачний словник із дистанційного навчання» [12, с. 116].

Словник поповнювався новими термінами впродовж таких етапів:

1. Перший варіант словника укладений нами у 1998 р. У той час в Україні було мало літератури із цієї тематики і вона переважно стосувалася кореспондентського, заочного, а також дистанційного навчання на рівні використання мультимедіа, радіо, телебачення, а пізніше комп'ютерів та Інтернету в навчальному процесі вищого навчального закладу. У цей час за кордоном почало зароджуватися електронне дистанційне навчання (далі – ЕДН). Як відомо, в Україні з 1996 р. також використовується ДН на рівні так званих модулів у друкованому вигляді, які вперше в нашій країні уклали викладачі Львівського банківського інституту та Львівської філії Національної академії державного управління при Президентіві України, відповідно, спільно зі спеціалістами фірми «Дизайн для навчання» (Великобританія) і своїми колегами з Північно-Лондонського університету (Великобританія), а також ЕДН у вигляді першого електронного дистанційного курсу, розробленого і випробуваного в Міжнародному науково-навчальному центрі ЮНЕСКО/МПІ інформаційних технологій і систем Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України для навчання учасників експерименту із 5 країн СНД. У словник було введено терміни, що стосувалися дистанційного навчання тодішнього рівня.

2. На наступному етапі матеріалом дослідження слугували англійські тексти з ДН, опрацьовані в бібліотеках Вейнського дер-

жавного університету у місті Детройті (Wayne State University, Detroit) та Університету штату Мічиган у студентському містечку Ен Арбор (University of Michigan, Ann Arbor) під час стажування в США, а також українськомовні матеріали в бібліотеках Києва, Харкова, Львова, наприклад, дисертації, монографії, матеріали конференцій. На цьому етапі у словник було включено терміни, які стосувалися переважно електронного дистанційного навчання, назв видів дистанційного навчання, організації навчального процесу за ДН, наприклад, correspondence study, home study, independent study – кореспондентське навчання, distance learning – дистанційне навчання, traditional face-to-face instruction – денне навчання, CD-ROM – компакт диск, interactive media – інтерактивне медіа, telecourse – телекурс, cable TV – кабельне телебачення, local computer network – локальна комп'ютерна мережа, e(-) mail – електронна пошта, а також терміни із суміжних галузей знань, які часто використовуються в текстах із цієї тематики. Крім спеціальної лексики, введено також виявлену в досліджуваних текстах найчастотнішу загальнотехнічну і загальнонаукову лексику.

3. Велику кількість термінів із ДН виявлено під час другого відрядження у США у 1999 р. із можливістю проведення дослідження для написання докторської дисертації на тему «Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки» [8]. Українські еквіваленти термінів підбиралися у процесі консультацій із вітчизняними та американськими спеціалістами з дистанційного навчання, а також українцями в діаспорі (м. Детройт, штат Мічиган).

4. Наступним етапом у поповненні словника новими термінами була робота над згаданою вище дисертацією, участь у Світовій конференції з дистанційного навчання у Дюссельдорфі (2001 р.) [13]. Матеріалом для доповнення словника слугували англійські джерела, видані в США, Канаді, Австралії та Великобританії (журнальні статті, монографії, рекламні проспекти та інші матеріали).

5. Багато термінів виявлено і додано до словника під час роботи в редакційній колегії електронного канадського журналу "The International Review of Research in Open and

Distributed Learning» [14] у 2003–2014 рр. та перекладу українською мовою статей цього журналу студентами кафедри прикладної лінгвістики Львівської політехніки під час практичних занять із дисципліни «Теорія і практика перекладу».

6. Робота над словником продовжується нами на кафедрі технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Для уточнення значень деяких термінів використано видані в Україні за останні десятиліття українськомовні матеріали, що стосуються впровадження у навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій. Значення інших термінів уточнено під час участі у міжнародних і світових конференціях із відкритого і дистанційного навчання в Україні, Австрії, Білорусії, Молдові, Німеччині і США.

Досліджений матеріал включає такі розділи: 1) понятійний апарат у сфері теорії і практики дистанційного навчання; 2) питання організації ДН; 3) програмне забезпечення, матеріально-технічна база для організації дистанційного навчання; 4) методика укладання дистанційних курсів; 5) форми і види оцінювання під час дистанційного навчання; 6) маркетингові дослідження та економіка дистанційного навчання та ін. Наприклад, *distance education* – дистанційна освіта, дистанційне навчання, *theories of independence and autonomy* – теорії незалежності і автономії, *guided didactic conversation* – керована дидактична розмова, *instructional analysis* – навчальний аналіз, *asynchronous learning* – асинхронне навчання, *distance course* – дистанційний курс, *summative evaluation* – підсумкове оцінювання, *alternative assessment* – альтернативна перевірка, *synergy* – спільні зусилля, спільна діяльність.

Укладений нами «Англійсько-український словник із дистанційного навчання» має обсяг близько 5000 термінів та термінологічних сполучень. З опрацьованих текстів виписані всі однослівні і багатокомпонентні терміни з дистанційного навчання із позитивними і постпозитивними означеннями, наприклад, *distance education* – дистанційне навчання, дистантне навчання, а також часто вживані загальнотехнічні і загальнонаукові

терміни, наприклад, *channel* – канал (зв'язку); *cable* – кабель, трос; *program* – програма. Словник складається з основної частини і додатків: списку абревіатур із їх розшифруванням, списку прізвищ теоретиків і практиків, часто згадуваних у закордонній літературі із цієї тематики, та їх транслітеруванням українською мовою, а також відомі назви організацій, компаній, документів із їх перекладом рідною мовою.

У публікаціях, які стосуються дослідження термінології із зазначеної тематики, описано наше розуміння процесу укладання словників для нових терміносистем [6, с. 93–99], методику виявлення та дослідження термінів із дистанційного навчання [5, с. 256–260], їх тлумачення [7, с. 95–104; 11, с. 247–253], синонімію основних українських та англійських термінів із дистанційного навчання і коротку історію їх виникнення [9, с. 87–92].

Нині дистанційне навчання і його термінологія активно розвиваються: у міру впровадження цієї нової технології в різних навчальних закладах та установах проходить процес номінації нових наукових понять, постійно уточнюються і вдосконалюються наявні поняття, фіксуються й осмислюються зміни, які відбуваються у словниковому складі української та іноземних мов у зв'язку з появою нових ідей, теорій, методів, технологій навчання.

У термінотворенні беруть участь багато вчених, фахівців з окресленої галузі, тому що терміни створюються одночасно з новими об'єктами, і переважно творці цих об'єктів є авторами відповідних термінів. Тому значення введених мовознавцями у словник термінів із дистанційного навчання постійно уточнюються зі спеціалістами з різних галузей знань і навіть спільно з організаціями, які централізовано займаються упорядкуванням термінології (наприклад, Технічним комітетом стандартизації науково-технічної термінології Держстандарту й Міністерства освіти і науки України та іншими організаціями). Але оскільки терміни формуються засобами мови, її загальнолітературної норми, то цим аспектом повинен займатися мовознавець. Досвід укладання англійсько-українського словника з робототехніки

[4, с. 157–159], пожежної техніки [2, с. 248–249], стратегічного менеджменту [1, с. 381–384] показав, що тільки спеціалістам доступне глибоке розуміння значення кожного терміна; вони не тільки створюють терміни, але й уточнюють межі їх змісту, відбирають найбільш точне найменування поняття, коли перед ними серія варіантів цього найменування.

Аналіз лексичного матеріалу дав можливість визначити основні шляхи поповнення термінологічної лексики: 1) використання загальноживаних слів у термінологічному значенні, наприклад, learning (навчання) – e-learning (e-навчання, електронне навчання); 2) конверсія, наприклад, move, v (переміщатися) – move, n (переміщення); 3) метафоричне перенесення значення, наприклад, blue-collar (синій комірць) – blue-collar worker (службовець, який виконує функції персоналу); 4) утворення шляхом словоскладання, наприклад, audioconference – аудіоконференція, workstation – комп'ютер, комп'ютерний термінал; 5) запозичення термінів з інших галузей науки і техніки. Як відомо, дистанційне навчання виникло на Заході декілька десятиліть тому на стику багатьох наук. Тому в терміносистемі є багато термінів зі здавалось би далеких між собою галузей знань: педагогіки, методики викладання різних предметів, інформаційних систем та інших. Наприклад: *webagogy*, *webinar*, відповідно, зі значенням *педагогіка, яка стосується електронного навчання, і семінар, який проводиться через Інтернет*, *active learning environment* – активне навчальне середовище, *student-centered learning* – навчання, спрямоване на студента, *feedback* – зворотній зв'язок, *memo* – пам'ять, *home page* – перша сторінка, *Internet* – Інтернет, *asynchronous transmission mode* – асинхронний режим передачі (даних), *fiber-optic cable* – оптоволоконний кабель, *gigabyte* – гігабіт, *ergonomics* – ергономіка; 6) аббревіація, наприклад, *learning management system (LMS)* – система керування навчанням (СКН), система менеджменту навчання; *modem (modulator-demodulator)* – модем і, зокрема, *нестандартні аббревіатури і скорочення*, наприклад, *ICQ*. Нетрадиційно побудована аббревіатура *ICQ* від слів *I seek you*. – *Я шукаю тебе*. У цій аббревіатурі частина другого слова

seek, а саме *see*, замінена великою літерою англійського алфавіту *C*, яка транскрибується так само як *see* [si:]. Остання літера слова *seek*, а саме *k*, об'єднана з наступним словом *you*, які разом вимовляються як літера англійського алфавіту *Q* [kju:]. У результаті виникла нетрадиційна аббревіатура *ICQ*, яка легко вимовляється, замість імовірної для речення *I seek you* аббревіатури *ISY*. Ми пропонуємо перекладати цю аббревіатуру як *електронний діалог, e-діалог*. Програмне забезпечення цього виду зв'язку дає можливість бачити на екрані власного комп'ютера, чи працює в той самий час потрібний користувач іншого комп'ютера, а отже, практично в режимі реального часу спілкуватися з ним; 7) утворення нових лексичних одиниць (переважно шляхом афіксації), наприклад, *server* – сервер, *behaviourism* – біхевіоризм.

Аналіз вищезгаданих українських та англійських термінів показав, що необхідним є стандартування цієї нової терміносистеми в усіх країнах світу і в Україні зокрема для кращого взаєморозуміння між фахівцями та науковцями, які зайняті в цій сфері знань.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Укладання двомовних словників та іншої довідкової літератури для нових терміносистем взагалі і з дистанційного навчання зокрема вимагає копіткої дослідницької роботи з підбору відповідної літератури обома мовами, а надалі – перекладу потрібних термінів.

2. Співпраця між вітчизняними і закордонними науковцями та спеціалістами під час укладання словників та інших навчальних матеріалів сприяє кращому взаєморозумінню між ними, а також між культурами і націями.

3. Проблеми терміносистеми ДН потрібно постійно і детально обговорювати на конференціях різних рівнів, а також досліджувати і описувати у статтях спеціалізованих журналів.

4. Наявність великої кількості синонімів до багатьох термінів вимагає їх стандартування в технічних комітетах стандартування термінології України.

5. Словник може бути основою для укладання списків рекомендованих термінів та національного стандарту України термінів із дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поплавська Ж. Деякі особливості утворення та перекладу англійських термінів із стратегічного менеджменту / Ж. Поплавська, О. Свірська, Б. Шуневич // Матер. Всеукр. наук. конф. «Семантика, синтактика, прагматика мовленнєвої діяльності». – Л., 1999. – С. 381–384.
2. Шуневич Б. Англійсько-український словник із пожежної техніки / Б. Шуневич // Тези 2-ої міжн. конф. «Проблеми укр. н/т термінології». – Л., 1993. – С. 248–249.
3. Шуневич Б. Англо-український словник із дистанційного навчання / Б. Шуневич // Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов. Ювілейна науково-методична конференція, присвячена 100-річчю КПІ. – К., 1998. – С. 31.
4. Шуневич Б. Англо-український словник із робототехніки / Б. Шуневич // Тези 1-ої міжн. конф. «Проблеми укр. н/т термінології». – Л., 1992. – С. 157–159.
5. Шуневич Б. Методика виявлення та дослідження термінології з дистанційного навчання / Б. Шуневич // Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць. – К., 1998. – С. 256–260.
6. Шуневич Б. Методика укладання словників нових терміносистем / Б. Шуневич // Тези 6-ої міжн. наук. конф. «Проблеми української термінології». – Л., 2000. – С. 93–99.
7. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання / Б. Шуневич // Вісник «Проблеми української термінології». – 2003. – № 490. – С. 95–104.
8. Шуневич Б. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Б. Шуневич. – К., 2008. – 36 с.
9. Шуневич Б. Синонімія в українській та англійській термінології з дистанційного навчання / Б. Шуневич // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія «Філологія». – 2003. – Т. 6. – № 2. – С. 87–92.
10. Шуневич Б. Структурні та функціональні особливості англійської термінології з робототехніки : дис. ... канд. філол. наук / Б. Шуневич. – Л., 1991. – 532 с.
11. Шуневич Б. Тлумачення поняття «модель дистанційного навчання» у закордонній літературі / Б. Шуневич // Проблеми розвитку філології в Україні в контексті світової культури. – К. : КНУ, 2003. – С. 247–253.
12. Шуневич Б. Англо-український тлумачний словник із дистанційного навчання / Б. Шуневич, Л. Бобиляк, А. Кохан // Тези доп. Міжн. наук. конф. «Сучасні проблеми термінології та термінографії». – К. : КМУЦА, 2000. – С. 116.
13. Shunevych B. Educational Materials for Foreign Language Distance Learning / B. Shunevych // The Future of Learning – Learning for the Future: Shaping the Transition: Proceedings of the 20th World Conference on Open and Distance Learning. – Duesseldorf, 2001.
14. The International Review of Research in Open and Distributed Learning [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/index>.